

GLAS

SLOVENSKE
KULTURNE
AKCIJE

Mesečno poročilo. Izda-
ja tajništvo, Granade-
ros 61, Buenos Aires

LETO II. Štev. 5

MAJ 1955

IVAN PREGELJ

PEŠNIK MARIJE IN NJENIH ROMARJEV

ZA PETDESETLETNICO PRVE NJEGOVE KNJIGE
SPOMINČICE NA MAJ (1905)

Leta 1905 je Ivan Pregelj, tedanji študent na dunajski univerzi, napisal niz pesmic na navadno Marijino molitev: *Zdrava Marija, milosti polna, Gospod je s Teboj...*, kot molitev ob večernem Ave in jih poslal svojemu krušnemu očetu, svetolucijskemu župniku Jožefu Fabijanu, ki je skrbel zanj duhovno in gmotno po zgodnji smrti matere in očeta. Ta je pesmi prebral, jih dal natisniti v posebni knjižici, majhni, kakor je tudi bila, in ji sam dal ime SPOMINČICE NA MAJ. Iz tega sklepamo, da so bile napisane v spomin na šmarnično pobožnost leta 1905, prvega akademskega leta v velikem mestu. In ta majhna knjižica, nič večja kakor so bile, recimo, pozneje salezijanske brošure, je prva knjiga našega velikega pisatelja Ivana Preglja, in je izšla natančno pred petdesetimi leti.

Če smo zamudili rok za proslavo Pregljeve rojstne sedemdesetletnice, vsaj petdesetletnico njegove šmarnične knjižice, prve v nizu toliko njegovih poznejših veledel, proslavimo s tem našim „Glasom“. Zlasti še, ker bo ravno v tem Marijinem mesecu izšel XI. zvezek njegovih Izbranih spisov MOJ SVET IN MOJ ČAS, kjer bo precej odstavkov govorilo o Mariji, njenem češčenju in opisovalo Marijina romanja, katerih velik častilec je Pregelj bil in je ostal do zadnjega.

MOJA NAJLJUBŠA PESEM
JE VENDAR ŠE IN ŠE RO-
MARSKA.

LJUBIL SEM VSELEJ ZVE-
STO IN VERNOST TROJE: DO-
MOVINO, RESNICO IN MA-
TER NJEGOVO.

ZDRAVA MARIJA

Iz Spominčic 1905

Vsi logi šepetajo,
šumijo vse vodé
in zvezde v harmoniji
nebesni te slavé.

In koder božje sonce
ogreva solzni dol,
ozdravljaš mnoge rane,
ozdravljaš mnogo bol.

O prejmi prošnje tudi,
o zvezda visočin,
ki pred teboj jeclja jih
Tvoj — izgubljeni sin.

MILOSTI POLNA

Ko sonce izza sinjih gor
čez polje cestno se razlije,
kdo ume naj lepoto to,
njegove večne harmonije?

Ko v grešne Ti upreš oči
z ljubavjo tiho, sladko silo,
kje srce je, ki milosti
ne bi čutilo, ne ljubilo?

ZDRAVA, MARIJA GORISKA!

Grem z romarji v goro in molim. Hodim prvokrat in me mika vse, kar vidim: suh brinov grm, kača, ki se je povlekla s poti med kamenjem, šum škrlatov v nizkem hrastju, rdeča barva kamenitih tal, globoka dolina, nad katero smo se vzpeli, in vedno širše in vedno svetlejša nebo, ki se odpira nad nami, čim više smo. O Sveta gora! Veliko gora sem že oblezel. Bolj so strme, bolj so kamenite, pa so prijetne. Tebi pa niso po krivici stari ljudje zdeli, da si Skalnica. Pusta si, kakor Kras. Pa mi v glavo noče, kako si Mati Marija, prav to izbrala, kako si hotela prav vrh tega najbolj vsakdanjega hriba v moji goriški deželi svojo hišo? Ali si sirotno pastirico Uršulo Ferligojevo tako ljubila? Ljubila si jo. V Urški pa si ljubila še vse druge nas. Zato, menim, zato si hotela biti prav na Sveti gori, ker je prav od tu kakor iz srede v krogu odprt pogled na vse štiri vetrove našega sveta: na Tolmince, Čepovance in Trnovčane, na Brda in Vrhovlje, na Pevmo, Gorico in Sovodnje, na Kras do železnih vrat, do Štjaka in Tabra, na Vipavsko mimo Čavna do Hrušice in še do morja in Benetk.

To-le premišljam, molim, golčim za glasom trudnih romaric in mi je dobro in hudo. Smilijo se mi žene. Vse so matere, vse me spominjajo moje lastne, moje rajne. Potem pa zopet vidim svojo nebeško Mater. Tam gori v rebri hodi pred nami, sama. Toliko hudega je na svetu. Strašno težko bisago človeških prošenj je zadel, pa nese svojemu ljubemu Sinu, da bo pogledal, uslišal, če je božja volja, pomagal. O Mati! Tudi mojega nekaj je v Tvoji bisagi. Bog ve, da Te prav moj del ne teži najbolj!...

Hodim z romarji, molim, pa se mi misli trgajo od molitve v stran. Prav tako je, kakor poje pesem; da je šel romar iz Lokovca na božjo pot. Težko je hodil, dolgo je šel, sam Bog mu je stopinje štel. Pa je vstala hudoba, hudoba motljiva, in ga plašila: Ne hodi, romar, na goro, na gori se same spake tepó... Kaj tudi meni hudoba mogoče podstavlja in pazljivo moliti brani? Poberi se v stran, hudoba ti! Meni se k Materi mudi! Ave Mater! Zdrava Mati! Ave Maria Goritiensis! Zdrava, Goriška! V sredi nas sirota na najbolj pusti košček našega

SPOMINČICE NA MAJ, katere v celoti ponatiskujemo v tem zvezku Izbranih spisov MOJ SVET IN MOJ ČAS, so skromna poezija v Sardenkovi maniri, toda iskrena molitev k Mariji, v katere imenu je začel svojo tako plodno literarno pot. Tudi v prozi tistih prvih študentovskih let je pisal z Dunaja v goriški Primorski list podlistke, katerih eden je posvečen Mariji, Premilih oč... s svetiščem nekje ob Jadranski obali... In odslej se je vračal k Mariji vedno in vedno: Marija mu je bila simbol sleherne ženskosti, ki igra v Pregljevem delu tako veliko vlogo, ne kot seksualnost, temveč kot ljubezen in žrtev... iz katere vre celo življenje. Doječa Marija in doječa mati, ki se z ljubeznijo sklanja nad tujega otroka, sta mu največji znak ljubezni in ima v sebi tudi odrešujočo moč od slednje slabe misli. Prav ta privid ozdravi Plebanusa Joannesa od sle v sebi in mu da z optimizmom gledati na svet, odrešen po ljubezni in žrtvi, ki je v rodu z ljubeznijo Marijino. In kako globoko je še pozneje v zrelih letih segel k Mariji in jo vpodobil v najglobljih življenjskih podobah, naj nam pričata samo njegovi kratki ustvaritvi: prelep spomin iz tolminske mladosti *Stara Tolminka in njeni vnuki*, ki je precej avtobiografski dožitek (ponatisnjen tudi v tem izboru), pa njegova morda najlepša novelica *Matkove Tine prečudežno romanje*. V prvi črtici stara mati ob bolnem vnuku prosi Marijo, naj ga pride podojiti in naj prikljče iz groba mater vnukovo, da ga vzame k sebi. Marija je to res uslišala in vzela ubogo tolminsko dete iz srede tolminske bede. Druga pa je realistična legenda in zaključek tolminskih puntov, ko Matkova Tina gre sama v zadnjih dneh pred porodom v Gorico, da bi bila pri usmrtnitvi svojega fanta, puntarskega voditelja, pa jo prehití čas in v bridki samoti nima druge pomoči pri sebi, kakor Marijo, ki ji v najtežjem trenutku nudi pomoč. Ta novelica je bila prestavljena že v najrazličnejše jezike (memško, angleško, slovaško) in nosi slavo Preglja, Marijinega častilca v svet.

Romanja na Marijina božja pota pa so že od vsega začetka snov Pregljevimi pisateljskim navdihom. Tudi Tavčar je pisal svojemu župniku Šmarnice, tudi on je opisal romanje na Malensko Goro, toda Pregelj je še vsebolj romarski pesnik, ki ga ne zanima samo folklor romanja, kakor je Erjavca (Noč na Kumu) ali Tavčarja, temveč je pri njem romanje ena bistvenih oblik njegovega pisateljskega izražanja. Vse njegove pesniške rapsodije so nastale ob romarski pesmi, romanje — pešhoja k cerkvam Marijinim in drugih svetnikov, je bilo njegovo odrešenje od mestnega prahu in dela, oddih ter potreba za ustvarjanje, pa tudi za ohranjanje duše v milosti. Od prve romarske božje poti *Mengore*, ki so kot pravi sam „Čenstohovo Tolminskega“, največja Marijina božja pot v njegovem rojstnem kraju, ga je vodila pot na *Sveto goro*, potem na *Brezje* in končno na *Šmarno goro*... in njegovo pisateljsko pero je vedno našlo tople barve, še večjo toplino pa njegova ljubezen do Marije. Mengore je opisal v verzih v Vinogradu in ko so bile porušene v vojski, jim je posvetil posebno pesem. Svetogorskemu romanju je napisal prvi svoj spomin, prelepi *Ožep*, s katerim se je začela njegova pisateljska zrelost. Ta prelepi biser je v celoti v tem izboru spominov kakor v odlomkih poznejša njegova romanja, ki jih je opisal za goriški Naš čolnič in za orlovsko Mladost.

Pregelj je naš največji Marijin pesnik, tudi v prozi. Za to trditev moram omeniti dve njegovi povesti, ki bi zaslužili prav gotovo v Marijinem letu ponatis, če ne, pa vsaj obširnejše omembe, kakor pa sem jo mogel dati svoj čas v Duhovnem življenju. To je povest *Božje poti*, ki jo je priobčil v goriškem časopisu *Naš čoln* (1928). V njej je dal prvmu goriškemu pesniku Staniču, ki je bil tudi znan častilec Marijin (prevel v slovenščino nekaj Schleglovih Marijinih sonetov), romati po vseh goriških božjih poteh ter ob tej priliki napisal naravnost klasičen slavospev *Sveti gori*, ki je priobčen tudi v našem izboru in je naravnost himna Materi Mariji, pa po njej vsem zemskim materam. Kdor bo kdaj iskal himno za materinski dan, jo bo našel v tej zbirki prav v tem Pregljevem zanosnem slavospevu, pravem Magnificatu. Drugo pa je priobčeval v orlovski *Mladosti* (1925), toda v drugačnem smislu: Marijo postavi na slovenski svet: na Brezjah stopi z nebes na tla in s svojimi nebeškimi spremljevalci potuje po Gorenjskem, kjer obiskuje gorenjska mesta in v njih Pregljeve znance... Tudi ta slavospev Brezjam je v naši knjigi... in po njej še vsej Gorenjski... Ti dve povesti sta doslej najlepši slovenski Marijini povesti, najmočnejše oblikovani, in ko se bo pozabila realnost njegovih sodobnikov in problematika tistih dni, bo dobila zadnja tudi večjo veljavo, kakor pa so ji dozdaj pripisovali literarni kritiki. Že ti odlomki, ki jih boste lahko brali v zbirki *MOJ SVET IN MOJ ČAS* pričajo, da jih je pisal Pregelj na višku svoje pisateljske moči.

Tedaj je pisal tudi svoje prelepe ljudske mohorske povesti, kakor so bile Peter Pavel Glavar in poznejša goriška Zgodbe zdravnika Muznika. V njih je Pregelj resnično *ljudski pisatelj*, zrastel iz ljudske psihe, njegove vere in pobožnosti in čustvovanja ter religioznosti. In iz tega preprostega duha je pesnil tudi slej ko prej svoje pesmi Mariji v čast ter s patosom baročnega oblikovalca risal njena božja pota in poveličeval njen kult med Slovenci.

Zdaj ob petdesetletnici njegove prve knjige *SPOMINČICE NA MAJ*, se ob naših skupnih romanjih spominjamo velikega slovenskega Marijinega pesnika Ivana Preglja. Prav za petdesetletnico njegove prve knjige izdajamo v Argentini izbor njegovih spominov na mladost, ki je obstajala v mnogih pogledih prav v teh romanjih k Marijinim božjim potem, tako na Mengore kakor na Sveto goro, pa pozneje v zrelih letih na Brezje in Šmarno goro. „Najljubša pesem mi je še vedno romarska,“ je sam zapisal nekje. In kakor vidimo iz teh odlomkov, ki jih samo nekaj podajamo v tej številki *Glasu* za zgled, je zanj našel tudi najlepših besed, ki so nam tako lepe, tako ljube in tako naše. V tujini naše še mnogo bolj.

T.D.

SKRIVNOSTNA ROŽA

Brezje so bile tiste dni nebeška posoda, v kateri je dehtela najskrivnostnejša roža, Mati in Devica, sveti Idol davnih vitezov in božjepotnikov, vseh najtišjih in najbolj gorečih src, sveta Sanja vseh devic in čistih mater in vseh drugih in družij, ki jih je družil kdajkoli tretji red, samostan in cerkev zbiral in večno hrepenenje vžigalo v žrtvi in sveti sli do konca, do groba in čez.

V noči od sobote na zadnjo adventno nedeljo je dahnila z Brezij v jug in sever, v zahod in jutro po vsem Slovenskem *skrivnostna duhovna pomlad*. Noč je bila mirna, mlajeva. A vendar je sijala noč, kakor da se koplje v nepoznano sladki mesečini. V tihi noči je šumela tajnostna pesem. Slišala je kipenju zvonov. A pelo je, kakor da bron poje sam vase; iz tolike daljave, da uho ne loči več, ali šumi v ozračju ali pa poje le iz duše, ki je srečna in hoče, da bi pelo tudi izven nje. V vsa dobra slovenska srca se je tisto noč vsadila nepojmljiva slast: Nič ni bilo ne skrbi v bodočnost, ne spominov v žalostno preteklost. V brezbriznem pokouju je valovala duša kakor čoln vrh gladkega in mirnega jezera. Počivala je sama v sebi, zadivljena sama v svoj mir, ki mu je spoznavala izvirek in namen. Vse tostranstvo je bilo komaj medla zarja dve uri po sončnem zatonu. *Slovenija je bila srečna! Vse dobre duše so bile v božjem varstvu. Vse so bile kakor duša nedolžnega otroka... v Materi, z Materjo...*

V vse te duše je nenadno zaplamtelo, zaklicalo s tajno silo. Brezmejno hrepenenje, nepoznanemu *domotožju* podobno, je objelo sleherno srce, ki je bilo kdaj koli voljno. Marija je zvala svoje, da jih posveti in se ji posvetijo.

sveta. Zdrava, nebeška Skromna, zdrava, nebeška Ponižna, zdrava, vekomaj, večni vzor in lik največjega, najvišjega!

Poklonili smo se nebeški Materi, molili pred Njenim milim obličjem, peli in slavili. Potem je prišla polnoč. Romarji so pospali, jaz pa sem tedaj vstal in šel pred cerkev. Sijajna noč s tisoči nebeških zvezdic je ležala nad zemljo. Veter je rahlo šumel ob cerkvenih vogalih. Daleč in globoko za Trnovskim gozdom je vzhajal mesec. Strmel sem v tihe samote nebes in zemlje. In zdajci se mi je tudi začelo dremati. Misli so se mi zbledle in sem imel čudno sanjo. Zdelo se mi je, da stojim neskončno visoko prav pod obokom božjega neba. Znad oboka pa, se mi je zdelo, da slišim čuden pomenek, in sem bolj uganil, kako je neki in kdo govori. Svetca božja, svetogorski Materi za stražo ob stran namalana, sem menil v sanjah slišati. Rekel je *Janez Krstitelj* in prav po domače je povedal: „Samo dobrot Jo prosijo, da bi jo pa ljubili in ji podobni postati hoteli, o tem ne slišim preveč!“ Ugovarjal je dobrotni *sveti Jožef*: „Kaj boš, poznam jo. Tisti, ki jo prosijo in so Njene pomoči potrebni, najbolj so ji pri srcu.“ „Kako more to biti?“ je vprašal jadrljivo *sveti Janez*. „Ne razumeš?“ se je dobrohotno hahljal *sveti Jožef*. „Saj je vendar Mati! Mati vseh mater! Materi pa je tudi *Dobrota* ime...“

ZDRAVI, ROMARJI!

„Resnica božja je. Zakaj sem prej zaklel? Tlačen od prsti ne obrne očes. Prave oči pa iščejo navzgor, oči otrok in pevcev in pobožnih dedov. Zato so cerkve zidali na vrhove in starci romali na gore. In fletno je, da je lepo in tako in še vedno tako, da še živijo zdrave otroške oči, vsedaleč od Bistrice tisoč in druge, vsedaleč od „Storžčeve dežele“ k sinji

Savi, ki je dva svetova zvezala,
da bi tisoč let rastla v eno luč...

„Zdravi, moji fantje! Zdravi
romarji! Srečno!“

IN OB NAŠI SMRTNI URI

In ob naši smrtni uri
Mati ob postelji stoj,
ko življenje bode s smrtjo
bojevalo zadnji boj.
In pokaži iz bolesti
nam do sreče jasno pot!
Do resnice nas povedi
iz laži, skušnjav in zmot!
In pred Sina, ne Sodnika,
vodi Tvoja roka nas,
da slavimo Te, častimo
in smo Tvoji večni čas —

(Iz Spominčic)

Amen

CENA PREGELJ - DEBELJA- KOVI KNJIGI „MOJ SVET IN MOJ ČAS“

V J. Ameriki (arg. peso): broš.
30.—; plat. 40.—; usnje 50.—

V Sev. Ameriki (dolar): broš.
3.—; plat. 3.50; usnje 4.—

V Italiji (lire): broš. 800.—;
plat. 1.100.—; usnje 1.300.—

V Avstriji (šiling): broš. 30.—
plat. 40.—; usnje 50.—

V Angliji in Avstraliji (funti):
broš. 1.—; plat. 2.50; usnje 3.—

*Dobi se pri vseh poverjeništvih
Slovenske kulturne akcije. V Ar-
gentini še posebej:*

Casa Boyu, Olazabal 2338, Cap.

Casa Mila, Av. de Mayo 693,
Ramos Mejía

Dušnopastirska pisarna, Víctor
Martínez 50, Capital

Glinšek Ignacij, Slovensa vas,
Lanus

Homan Pavle, Temple 2147, J.
D. Perón (ex Munro)

Kocmur Marijan, Alvear 1071,
Florida

Papež France, Saavedra 2656,
J. D. Perón (ex Munro)

Pension Ilirija (Blejc Ema),
Alvarado 350, Ramos Mejía

Slovenska gostilna „Dom Dobre-
poljcev“, Barrio San Nicolás, San
Justo.

Slovenska kulturna akcija, Gra-
naderos 61, Capital

Tajna procesija sanjskim slikam podobnih bitij je romala tisto
uro na Brezje. Hrepenenje stotisočev, ki so tisto uro bili v spovednici,
ena sama velika slovenska žalost... Bil je en glas za sto moških in je
pel lavretanske litanijske. Bil je en glas za sto ženskih in je odgovarjal.

„Mati častitljiva“... „Prosi za nas!“

„Devica verna“... „Prosi za nas!“

„Hiša zlata“... „Prosi za nas!“

„Kraljica angelov“... „Prosi za nas!“

„Kraljica svetega rožnega venca“... „Prosi za nas!“

Bitja, ki so potovala slaveč na Brezje, so sličila netelesnim vo-
njem, slajšim od resede, gartrože, bele lilije, mirte in jasmína. Bili
so stoteri vrelci: vonj nedolžnosti, vonj skromnosti, vonj ponižnosti in
radodarnosti in prizanesljivosti, vonj spoštovanja in odpustanja in
vernosti brez mej. Lili so na Brezje kot vro potoki krvi iz človeškega
telesa k srcu. In kakor srce v telesu je gnalo Najnedolžnejše bitje,
Vonj, Cvet in Sad v eni, Vsečudo božje pričujočnosti v Materi — roma-
rici in kraljici Brezij, je gnalo Jezero kreposti sto in sto tokov z
Brezij v vse ude in člene slovenskih pokrajin, src in bridkosti...

„Roža skrivnostna“... „Prosi za nas!“

ZVONOVI STORŽICEVE DEŽELE

Zvonovi. Sredi Vevodnega boršta na štepanje ob treh zvečer je
posluhnil popotni in ni mogel verjeti, da je toliko bogastvo glasov.
Dosihamal je pel v njegove sanje en sam glas, ubiti zvon svetega
Mavra na Mostu ob Soči. Popotni je videl: glej, duša zemlje Oigigije!
Spregovorila je: In je ugibal in bral kakor iz bukev:

„To sta sveti Jožef na Hujah in sveti Tomaž na Britofu. Kaj hoče
rupenska Majda Majdi na Okroglem? Sveti Miklavž v Strahinju je
zavriskal za stavo z dupljanskim Vidom Zaborščanom svetemu An-
dreju v Goričah in svetemu Dominiku v Tenetišah. Iz Gorič je pozvelo
k svetemu Martinu v Trsteniku. Sveti Lovrenc na Višavi je pozdravil
svetega Miklavža nad Mačem. Slišal je sveti Jakob čemšeniški in šte-
panja gora je odjeknila. Počasi, gobarjev patron, hotemaški sveti Urh,
glasneje, Srditi na Lužah! Kaj prisluškuje sveti Miha v Olševku? Ali
je zavabilo od matere Marije v Velesovem? Sveta Simon in Juda,
Vogljančana, sta utonila v gmajnah, sveti Jurij se je opotekel k sose-
dom v Kranju, svetemu Boštjanu in Kancijanau z družino. Apostol
ajdov v Mavčičah je prebrodil Savo, sveti Martin ga je slišal čez po-
lje in šel dramit sveto Uršulo v Bitnjah in svetega Jošta na gori.
Stražiški sveti Jernej je zastonj zaklical Marjetici. Davno je vstala
z gore in šla po Savi drugam...“

K slikam: Prva stran kaže pisatelja, kakor ga je naslikal njegov sin
Marij; druga stran: Sveta gora; tretja stran: Pregelj romar (risal sin
Marij); ta stran: Brezje.

